

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ, ЩО ФОРМУЮТЬСЯ

Анотація. В сучасних умовах світогосподарського розвитку чітко простежується глобальна конкуренція, змушуючи транснаціональні банки видозмінювати тактику і стратегію конкурентної боротьби. Рух фінансових ресурсів через кордони, обумовлений інтернаціоналізацією виробництва, трансформував міжнародні банківські групи в частину світогосподарських зв'язків.

У контексті глобалізаційних процесів за останнє десятиріччя банківський сектор економіки в усій системі міжнародних економічних відносин теж зазнає значних змін, які характеризуються глобалізацією фінансових ринків і консолідацією фінансового сектору. Про це свідчить скорочення кількості фінансових установ, інтернаціоналізація банківського бізнесу, диверсифікація продуктового ряду, у тому числі розширення спектра небанківських продуктів і послуг. У результаті на межі ХХ–ХХІ ст. транснаціональні банки стали функціонувати не як локальні або мезоструктури світової економіки, а як конгломерати та цілісні спільноти, об'єднані загальними закономірностями розвитку.

Також сучасний етап розвитку міжнародного банківського бізнесу позначився суттєвим впливом дестабілізуючих факторів на мега-, мета- і макрорівні світової економіки. Серед причин були невважена політика державних і приватних запозичень на внутрішньому та зовнішньому фінансовому ринку, хронічна незбалансованість державних бюджетів і платіжних балансів, неконтрольований рух кредитних ресурсів тощо.

Ключові слова: фінансові ринки, транснаціональний банк, глобалізація, конкурентоспроможність, капітал.

Abstract. *In modern conditions of economic development is clearly apparent global competition, forcing multinational banks to modify tactics and strategy of competition. The movement of funds across borders due to the internationalization of production has transformed the international banking group as part of economic relations.*

In the context of globalization over the past decade, the banking sector in the whole system of international economic relations is also undergoing significant change, characterized by globalization of financial markets and consolidation of the financial sector. This is evidenced by reduction in the number of financial institutions, the internationalization of the banking business, diversification of product range, including extending the range of non-banking products and services. As a result, at the beginning of XXI century. multinational banks have become not function as local or mesostructure world economy, as well as conglomerates and the entire community, united by common laws of development.

Also, the current stage of development of international banking business reflected significant influence of destabilizing factors on mega-, metal and macro-level global economy. The reasons were ill-considered policies of public and private debt in domestic and foreign financial markets, a chronic imbalance in public budgets and balances of payments, the uncontrolled movement of credit and so on.

Keywords: *financial markets, multinational banks, globalization, competitiveness, capital.*

Аннотация. *В современных условиях мирохозяйственного развития четко прослеживается глобальная конкуренция, заставляя транснациональные банки видоизменять тактику и стратегию конкурентной борьбы. Движение финансовых ресурсов через границы, обусловлено интернационализацией производства, трансформировало международные банковские группы в часть мирохозяйственных связей.*

В контексте глобализационных процессов за последнее десятилетие банковский сектор экономики во всей системе международных экономических отношений тоже терпит значительные изменения, характеризующиеся глобализацией финансовых рынков и консолидацией финансового сектора. Об этом свидетельствует сокращение количества финансовых учреждений, интернационализация банковского бизнеса, диверсификация продуктового ряда, в том числе расширение спектра небанковских продуктов и услуг. В результате на рубеже XX-XXI вв. транснациональные банки стали функционировать не как локальные или мезоструктуры мировой экономики, а как конгломераты и цельные сообщества, объединенные общими закономерностями развития.

Также современный этап развития международного банковского бизнеса сказался существенным влиянием дестабилизирующих факторов на мега-, мета- и макроуровнях мировой экономики. Среди причин были: невзвешенная политика государственных и частных заимствований на внутреннем и внешнем финансовом рынке, хроническая несбалансированность государственных бюджетов и платежных балансов, неконтролируемое движение кредитных ресурсов и тому подобное.

Ключевые слова: *финансовые рынки, транснациональный банк, глобализация, конкурентоспособность, капитал.*

Постановка проблеми. В умовах глобальної турбулентності актуальним питанням постає ефективне функціонування банківського сектору, особливо для ринків, що формуються, а також визначення факторів впливу на їх конкурентне середовище.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню факторів впливу на конкурентне середовище фінансових ринків, що формуються розглянуто у дослідженнях провідних представників західної економічної школи, серед яких: Т. Бейомі, А. Бергер, Б. Вільямс, І. Ван Левельд, А. Грінспен, Х. У. Дерінг, Р. ДеХаас, Т. ДеСван, Б. Ейхенгрін, Т. Еш, С. Кліссенс,

П. Кругман, Р. Левін, Р. МакКіннен, Ф. Мишкін, М. Найт, К. Рейнхарт, П. Розенгрін, П. Стріттен, Д. Фреко, С. Шмідт та ін. Серед вітчизняних вчених варто виділити праці наступних: В. Базилевича, В. Будкіна, І. Бураковського, В. Вергуна, А. Гальчинського, О. Єременка, А. Кредісова, В. Левківського, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, М. Макаренка, Ю. Макогона, В. Міщенко, О. Мозгового, А. Мороза, О. Олексієнка, Ю. Пахомова, О. Рогача, А. Румянцева.

Виділення невирішених раніше проблем. Переважна більшість наукових праць, присвячених розгляду даної проблематики, зорієнтована на дослідження переваг і недоліків інтеграції національних фінансових ринків у міжнародні ринки капіталів. Фінансові ж сектори країн з ринками, що формуються, є банково-центрованими через відносно слабкий розвиток небанківських фінансових інститутів. Саме тому на сучасному етапі найважливішим завданням наукового пошуку є виявлення шляхів оптимізації взаємодії з транснаціональними банками у системі формування конкурентного середовища фінансових ринків, що формуються.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті, виходячи з проблематики, є визначення основних факторів впливу на конкурентне середовище фінансових ринків, що формуються, а також виявити регіональні відмінності у тому, як процес входження іноземних банків впливає на ефективність національних банківських систем.

Основні результати. Безумовно, основним джерелом фінансування інноваційно-інвестиційного розвитку національно-господарських систем повинні бути внутрішні грошово-кредитні ресурси суб'єктів господарювання. Однак фінансове ресурсозабезпечення стійкого економічного розвитку країн з ринками, що формуються, неможливе без використання сучасних форм та інструментів ринку банківських послуг, які є власністю транснаціональних банків. Крім того, стабільний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків країни залежить від адекватної системи взаємодії з транснаціональним капіталом (у тому числі банківським), яка

формує економічні передумови залучення фінансових потоків на ринки, що формуються.

Чинники, що впливають на конкурентне середовище фінансових ринків, що формуються, можна розподілити за такими напрямками, як: 1) економіки країн з ринками, що формуються, мають стійкий попит на фінансові ресурси (як інвестиційні, так і кредитні), який не може бути повністю задоволений завдяки внутрішнім джерелам; 2) ринки фінансових послуг цих економік є суттєво недокапіталізованими та менш ефективними порівняно із середніми світовими показниками; 3) фінансові ринки, що формуються, мають значний потенціал для зростання в усіх сегментах, у той час як, розвинені ринки мають значно нижчі темпи розвитку, високий ступінь насиченості та інтенсивну конкуренцію; 4) країни з ринками, що формуються, періодично піддаються різноманітним зовнішнім фінансовим шокам, їх фінансові ринки мають більші індикатори ризику та відносно низькі кредитні рейтинги, у них періодично виникають фінансові коливання та кризи, тому у них є високий попит на ризикове фінансування; 5) на глобальних фінансових ринках, навіть за несприятливої кон'юнктури, періодично збільшуються обсяги надлишкової ліквідності, яка потребує нових ринків для свого застосування; 6) фінансові сектори країн з ринками, що формуються, є банково-центрованими через відносно слабкий розвиток небанківських фінансових інститутів, саме тому інтернаціоналізація фінансових ринків, що формуються, зосереджується у банківському секторі.

Водночас на сьогодні актуальним питанням для світового банківського співтовариства є встановлення сталої та довгострокової фінансової стабільності. Триває пошук організаційних форм реалізації повноважень регуляторів банківського бізнесу на глобальному рівні.

Під тиском інституціонального середовища національні банки змушені у більшості випадків відходити від критерію ефективності у прийнятті господарських рішень на мікрорівні. Водночас іноземні банки, які схильні відходити від критерію мікроекономічної ефективності і не беруть участі у

соціально-політичному та культурному аспекті розвитку приймаючих країн, у багатьох випадках розглядаються як інструмент лихварського капіталу, який застосовується для пограбування національних багатств.

Позиціонування банківської галузі як елемента національної інфраструктури призводить до застосування механізмів державної підтримки та протекціоністських заходів щодо вітчизняних банків. Поглинання місцевого банку або його входження до міжнародної групи спричиняють конфлікт інтересів: операції банку починають розглядатися з погляду загальної групи портфеля активів і порівнюватися з операціями в інших країнах у співвідношенні “ризик – прибутковість”. І виникає конфлікт цілей: діяльність, оптимальна у контексті сприяння економічному зростанню приймаючої країни, навіть з урахуванням протекціоністського захисту для дочірнього банку, може не відповідати інтересам міжнародної групи в цілому.

Ці об’єктивно існуючі протиріччя, на які накладаються реальні інтереси конкретних суб’єктів господарювання, визначають полярність оцінок впливу транснаціональних банків на конкурентне середовище фінансових ринків, що формуються. Зокрема, російський дослідник А. Верніков розглядає чинники взаємодії фінансових ринків, що формуються з транснаціональним банківським капіталом на основі двох протилежних концепцій, а саме: “парадигми контролю і захисту” і “ліберальної парадигми”.

Парадигма контролю передбачає квотування діяльності іноземних банків на фінансових ринках приймаючих країн як надзвичайно сильного конкурента ще не зміцнілого та вразливого національного банківського капіталу. Крім того, парадигма контролю і захисту іноді припускає недовірливе ставлення не тільки до іноземного, але й до національного приватного капіталу, адже суспільні верстви не готові залишити банківську систему без державної керівної ролі, а потенціал приватного капіталу пропонується використовувати у національних інтересах.

Ліберальна парадигма базується на позитивних ефектах лібералізації фінансових ринків, на підвищенні якості фінансових інститутів, у їхній більшій стійкості і, відповідно, зниженні системних ризиків. У середньостроковій перспективі проникнення транснаціональних банків забезпечує формування конкурентного середовища та доступність кредитних ресурсів для національних виробників. Крім того, можна виділити економічну основу ліберальної парадигми, суть якої полягає у декількох взаємозалежних положеннях. По-перше, державне втручання в економіку апріорі визнається шкідливим, таким, що спричиняє зниження загальноекономічної ефективності національно-господарських систем. По-друге, протекціонізм у банківській сфері як елемент державної політики є механізмом захисту суто приватних, а не суспільних інтересів. По-третє, застосування штучних механізмів підвищення конкурентоспроможності місцевих банків призводить лише до погіршення зовнішньоекономічного середовища.

Слушним є твердження А. Вернікова, що використання тільки власного національного банківського капіталу не є життєздатною альтернативою лише тому, що країни з ринками, що формуються відчують дефіцит капітальних ресурсів. А тому обмеження для проникнення закордонних ресурсів є чинником уповільнення власного розвитку. Зокрема, гіпотетичне урахування упущеної вигоди для економіки від недопущення іноземних банків дорівнює сумі переплати реального сектору і домогосподарств по кредитах і недоотриманому доходу по депозитах. Отримане значення можна вважати величиною додаткової ренти, яку суспільство сплачує за користування відповідним благом – національним контролем над банками.

Основними вимогами до державного регулювання у сфері проникнення транснаціональних банків на фінансовий ринок повинні бути прагматизм, гнучкість і спрямованість на стратегічний результат, а саме: забезпечення вільного доступу іноземних фінансових ресурсів в економіку повинно

сприяти економічному розвитку, причому з мінімальним рівнем посередницьких і трансакційних витрат.

Однак однієї лібералізації доступу для транснаціональних банків недостатньо для підвищення конкурентних позицій фінансового середовища. Варто зауважити, що у більшості країн відкриття банківського ринку для зовнішньої конкуренції не завжди виправдовувало соціально-економічні очікування щодо впровадження новітніх технологій, зниження вартості банківських послуг і збільшення пропозиції кредитних ресурсів у реальному секторі національної економіки[6]. Отже, вагомим чинником розвитку конкурентного середовища фінансових ринків, що формуються, у системі взаємодії з транснаціональним банківським капіталом є розвинена фінансова інфраструктура й ефективна система банківського регулювання, за відсутності яких національний банківський сектор приречений на стагнацію.

Процес становлення і розвитку інституційної структури фінансового ринку у країнах з ринками, що формуються, відзначається не лише інверсійністю, а й наявністю значної кількості взаємопов'язаних факторів, що стримують розвиток фінансових інститутів і здійснюють негативний вплив на становлення конкурентного механізму перерозподілу фінансових ресурсів на ринках.

До даної системи факторів варто віднести передусім недостатній обсяг заощаджень економічних суб'єктів як частини доходу, що не витрачається на споживання, а є джерелом інвестицій і основним елементом ресурсної бази, яка забезпечує функціонування всієї системи фінансових інститутів країн з ринками, що формуються. Адже недостатній рівень заощаджень знижує фінансові можливості фінансового ринку і зменшує внутрішній інвестиційний потенціал країни.

Однак поряд із недостатнім обсягом заощаджень, на думку українського вченого А. Чухна, негативно впливає на функціонування системи фінансових інститутів повільний розвиток суспільного виробництва, що призводить до різкого падіння попиту на позиковий капітал

інвестиційного призначення, стримуючи розвиток інституційної структури фінансового ринку. В умовах сповільнення темпів економічного зростання, кризових явищ на світових ринках, критичної зношеності основних засобів, а також нецільового використання резервних та амортизаційних фондів навіть прибуткові підприємства, не володіючи достатнім обсягом ліквідних матеріальних активів, характеризуючись значним обсягом кредиторської та дебіторської заборгованості, а також використовуючи непрозорі схеми бартерних і вексельних розрахунків, неспроможні забезпечити достатній рівень власної платоспроможності, що є обов'язковою умовою залучення міжнародного інвестиційно-банківського капіталу.

Розвиток національної банківської системи повинен спиратися на ефективну державну політику її інтеграції до світового ринку банківських послуг, а також на реалізацію стратегічних завдань становлення чинників конкурентного середовища фінансового ринку. Механізм та інструменти державного регулювання взаємодії національної банківської системи зі світовим ринком банківських послуг являє собою сукупність форм, методів та інструментів, а також ланцюгів та елементів, взаємодія яких спрямована на забезпечення ефективного функціонування національної банківської системи як складової частини світового фінансового середовища.

У сучасній економічній літературі питання щодо домінантних складових впливу транснаціональних банків на конкурентне середовище фінансових ринків, що формуються трактуються по-різному. Зокрема, у працях С. Кліссенса, який відстоює позитивний вплив експансії міжнародних банків, стверджується, що вони повинні мати певну специфічну перевагу для компенсації витрат приймаючої країни. Цікавим є історичний аргумент на користь позитивної ролі закордонних банків для розвитку країн, який полягає у тому, що навіть у XIX ст. у фінансових системах багатьох нині розвинених, а в той час – держав, що розвиваються, іноземний капітал відігравав провідну роль лише сприяючи економічному зростанню. Так, у період золотого

стандарту міжнародні банківські послуги надавалися в обмеженій кількості кредитно-фінансовими установами світового рівня[2].

Входження іноземних банків у країну обумовлювало збільшення пропозиції банківських послуг, що спричинило посилення конкуренції між банками і потенційно – зниження цін (насамперед процентних ставок по кредитах), переймання світового досвіду та впровадження новітніх банківських технологій, що сприяли розвитку людського капіталу, а він, у свою чергу, – більшій продуктивності праці і більш високому рівню оплати праці. Крім того, прямі іноземні інвестиції у фінансовій сфері сприяють диверсифікації джерел фондування і відкривають шлях до його більш довгострокових форм, що дозволяє розраховувати на меншу циклічність і певний запас стійкості національних фінансових систем у період економічних криз.

У 90-х роках ХХ ст. лібералізація доступу іноземних банків на фінансові ринки, що призвела у деяких випадках до здобуття ними домінуючих позицій, взагалі розглядалася як системоутворюючий чинник конкурентного середовища у країнах, які здійснювали ринкові трансформації. Основним завданням фінансового регулювання було поліпшення алокації ресурсів як чинника досягнення більшої ефективності їх використання через ліквідацію структурних диспропорцій, які виникали внаслідок діяльності місцевих монополій. Поліпшення алокації ресурсів унаслідок взаємодії з іноземними банками обумовлювало економічні очікування не тільки стосовно зростання загальних обсягів кредитування національної економіки, але і щодо її прискореної структурної перебудови, а також розвитку сучасних наукомістких галузей суспільного відтворення.

Однак кризові явища у Південно-Східноазійському та Латиноамериканському регіонах виявили і негативні ефекти присутності іноземних банків на фінансових ринках. Адже іноземні банки здатні передавати макроекономічні шоки від однієї охопленої кризою країни до іншої, “інфікуючи” країну базування. До того ж, конкуренція з боку

міжнародних банківських груп здатна послабити місцеві банки. Цілком ймовірна ситуація, коли місцева банківська система недокапіталізована, а експансія транснаціональних банків є негативним чинником конкурентоспроможності приймаючих фінансових ринків, що призводить до скорочення прибутків – основного джерела капіталізації національних банків.

Однак за результатами емпіричних досліджень С. Кліссенс та Дж. Лі щодо впливу транснаціональних банків на конкурентне середовище фінансових ринків на основі аналізу даних по 80 країнах з 1995 по 1998 рр., саме проникнення іноземних банків на ринок пов'язується зі зниженням прибутковості, непроцентного доходу і накладних витрат місцевих банків[7].

У наступній праці С. Кліссенс та Т. Глісснер, де використано дані про банківські системи 58 країн з низькими рівнем ВВП на душу населення, підтверджується, що витрати фінансового посередництва унаслідок присутності іноземних банків скорочуються, банківські системи стають більш ефективними і стійкими. Зростання рівня присутності іноземних кредитно-фінансових установ у банківському секторі країн обумовлює збільшення його прибутковості при меншій маржі. Місцеві банки, потрапивши в умови зменшення своєї процентної маржі під тиском конкуренції іноземних гравців, що ввійшли на ринок, змушені розвивати механізми одержання непроцентних доходів (різні комісії) та значно скорочувати операційні витрати.

А. Барахас у дослідженні чинників конкурентного середовища фінансових ринків, що формуються, в умовах взаємодії з транснаціональним банківським капіталом на прикладі Колумбії доходить до більш обережних висновків. Погоджуючись з тим, що взаємодія з іноземними банками обумовлює зростання конкуренції і зниження маржі, він відзначає також погіршення якості кредитних портфелів у місцевих банків. Це відбувається тому, що іноземні банки, маючи доступ до більш дешевих зовнішніх джерел фінансування, залучають кращих позичальників і змушують місцеві банки

заробляти на кредитуванні позичальників гіршої якості. Зрозуміло, що така ситуація може призвести до послаблення господарської активності місцевих банків і, як наслідок, зниження конкуренції на фінансовому ринку.

За результатами дослідження чинників, що впливають на конкурентне середовище фінансових ринків, що формуються, в окремих державах виявлено помітні регіональні відмінності у тому, як процес входження іноземних банків впливає на ефективність національних банківських систем. Якщо переважна більшість дослідників відзначають сприятливий вплив закордонних банків у країнах Азії та ЦСЄ, то щодо Латинської Америки результати досліджень часто свідчать про зворотний зв'язок. Зокрема, замість привнесення нової технології управління ризиками банки просто застосовували консервативні підходи, обмежуючи обсяги кредитування[7].

Використання транснаціонального банківського капіталу як чинника становлення досконалого конкурентного середовища на фінансових ринках емерджентних країн через руйнування монополістичної моделі квазіринкової економіки мали позитивний ефект у ряді держав ЦСЄ (особливо у Чехії, де приватизація банків на користь міжнародних фінансових груп зруйнувала у середині 90-х років ХХ ст. неефективну модель перехресної власності банків і промислових підприємств, що призводила до відсутності реального контролю над менеджментом) і, з певним застереженням, у Південно-Східній Азії, де після кризи 1997–1998 рр. допущене збільшення ринкової частки іноземних банків, що створили конкурентний тиск на місцеві банки, які входили до олігархічної групи.

Не спостерігалася демонополізація конкурентного середовища фінансових ринків унаслідок взаємодії з транснаціональними банками і в країнах Латинської Америки, де їх ринкова частка істотно збільшилася у 1995–2005 рр. Цей процес навіть супроводжувався у ряді країн зниженням обсягів кредитування банками реального сектору економіки. Особливо така тенденція спостерігалася у Мексиці, де у банківській системі помітно

домінує іноземний капітал. За 10 років (з 1994 р. по 2004 р.) обсяги банківського кредитування у Мексиці знизилися з 43% до 13% ВВП [4].

З огляду на розглянуті вище підходи до чинників, що впливають на конкурентне середовище фінансових ринків, що формуються, а також економічних ризиків взаємодії з транснаціональним банківським капіталом доцільно використовувати більш широкий підхід, згідно з яким є визначення тих елементів фінансового ринку, що забезпечують його розвиток, враховуючи той факт, що різні фінансові структури можуть забезпечити однакову кількість та якість фінансових послуг. Однак, на думку А. Бергера, завдяки здатності мобілізувати, розміщувати та інвестувати заощадження суспільства діяльність банків має суттєвий вплив на розміщення капіталу, а отже, і на економічне зростання. Більше того, банківська індустрія функціонує як величезний канал, через який нестабільність банківського сектору може передаватися до інших секторів економіки [1]. На підставі цього існує два різні підходи щодо визначення впливу банківської концентрації та конкуренції на стабільність фінансової системи, або, інакше кажучи, взаємовпливу ринкової структури конкурентного середовища та експансії транснаціональних банків:

1) підхід “концентрація–стабільність”, згідно з яким концентрована банківська система із кількох великих інститутів є більш стабільною, тому що такі банки можуть бути більш прибутковими, краще диверсифікованими, ними легше управляти, а тому вони є більш стійкими до шоків. Так, більш концентрована банківська система може краще захищати “буфер” від несприятливих шоків, забезпечуючи кращий банківський нагляд та ліквідність банків на однаковому рівні.

2) підхід “концентрація–нестійкість”, згідно з яким концентрована банківська система із кількох великих інститутів є менш стабільною, тому що такі інститути негативно впливають на поведінку компаній і вони є більш ризикованими, враховуючи принцип обраної політики – “дуже великий, щоб збанкрутіти”. Така надмірна ринкова сила дозволяє банкам підвищувати

відсоткові ставки для компаній через своє монопольне становище на ринку, що змушує такі компанії брати на себе більші ризики.

В результаті концентрація банківської системи завдяки регуляторним та інституційним факторам зменшує вірогідність того, що банки постраждають від системних криз. Однак загострення конкурентної боротьби не призводить до фінансової нестійкості, а навпаки, високорозвинені національні фінансові інститути стимулюють конкуренцію, яка їх захищає від системних банківських ризиків. Дане дослідження підтверджує позитивний вплив як концентрації, так і конкуренції банківської системи на стабільність та здатність боротися із наслідками системних фінансових криз, що насамперед залежить від ефективної фінансової системи.

Кінцевою метою взаємодії з транснаціональним банківським капіталом є отримання найбільш бажаного результату – добре функціонуючої фінансової системи, що дозволяє економіці країни повністю використовувати свій потенціал для зростання. Так, процес взаємодії має такі взаємопов'язані переваги: 1) надає додаткові можливості для розподілу ризиків та збільшення фінансових інструментів; 2) обумовлює краще розміщення капіталу: повна ліквідація бар'єрів торгівлі, платіжних та розрахункових операцій дозволяє компаніям обирати найбільш ефективні торговельні, платіжні та розрахункові операції; 3) створює додаткові можливості для економічного зростання: збільшення фінансових потоків для інвестиційних можливостей внаслідок полегшення доступу до них та поживавлення конкуренції між національним та іноземними банками забезпечують поглиблення фінансового розвитку, що прискорює економічне зростання країн [3].

Однак такі переваги від взаємодії з транснаціональним банківським капіталом можна отримати за умови досконалого розвитку фінансових ринків, тому що саме за таких умов їхні агенти можуть досягнути повного розподілу ризиків. За інших умов це може забезпечити переваги для одних гравців на ринку та спричинити негативні тенденції для інших через наслідки консолідації чи втрату певної частки на ринку.

Сучасні завдання наглядових органів регуляторної політики у країнах з ринками, що формуються звужуються лише до площини банківського бізнесу та адекватної оцінки ризиків, але з огляду на виклики глобалізації економічні ризики експансії міжнародних банківських груп необхідним є пошук нових форм взаємодії фінансових ринків, що формуються з транснаціональним банківським капіталом як ефективного чинника інституційного розвитку конкурентного середовища.

Масштаби впливу капіталу з фінансових ринків, що формуються, насамперед обумовлюються національними чинниками конкурентного середовища фінансових ринків, у тому числі жорсткою фіскальною політикою та відсутністю ефективного державного регулювання економічної діяльності, що здійснює негативний вплив не лише на розвиток економічної системи загалом, а і, зокрема, на становлення повноцінної інституційної структури фінансового ринку. Обмеженість щодо інвестування коштів у національну економіку призводить до нелегального вивозу капіталу за кордон та подальшої його легалізації. Неперервний вплив капіталу спричиняє зменшення інвестиційного потенціалу країни, а також звужує ресурсну базу інституційної структури фінансового ринку.

У країнах з ринками що формуються, спостерігається постійне зростання трансакційних витрат, пов'язаних з обміном прав власності на фінансові ресурси. Через збільшення ризику, пов'язаного із втратою інвестованих у фінансові інструменти коштів, неплатоспроможність їх емітентів, власники капіталу відмовляються від вкладання коштів у фінансові активи і надають перевагу заощадженням в іноземній валюті або виведенню активів за кордон за допомогою транснаціональних банків, що безумовно зменшує попит на фінансові інструменти, а відповідно і на послуги інститутів національних фінансових ринків.

У результаті саме транснаціональні банки, що мають важелі впливу на національних емітентів фінансових активів та інформацію про їх реальний фінансовий стан і платоспроможність, можуть інвестувати у фінансові

інструменти з мізерними трансакційними витратами. Таким чином, за умови відсутності ефективних форм взаємодії фінансових ринків, що формуються, з транснаціональним банківським капіталом існує загроза трансформації інституційної структури фінансового ринку з основного механізму фінансування суб'єктів господарювання і економічного зростання на інструмент несправедливого перерозподілу коштів як на національному, так і на міжнародному рівні.

Досліджені фактори, що мають як позитивний, так і негативний вплив на зміцнення ринкового механізму перерозподілу фінансових ресурсів на ринках, що формуються, є глибоко пов'язаними. Тому, на думку вітчизняного вченого Ю. Лисенкова, лише системний підхід з боку держави до вирішення даного комплексу проблем дозволить прискорити формування повноцінної, розвиненої, ефективної інституційної структури фінансового ринку.

Важливою умовою ефективної взаємодії системи фінансових інститутів є забезпечення захисту прав як національних, так і іноземних власників капіталу, а також фінансових інститутів та інвестицій. Лише поєднання у межах певного фінансового ринку заходів конкурентної політики, ефективних правових норм із сучасними фінансовими інститутами дозволить повною мірою забезпечити реалізацію конкурентних переваг, які з'являються унаслідок взаємодії з транснаціональним банківським капіталом.

Варто зазначити, що потенційні переваги інтеграції у глобальні ринки капіталу переважають недоліки. Це підтверджується тим що, незважаючи на кризи останнього десятиліття і на докази багатьох критиків глобалізації, не існує майже жодної країни, яка б не брала участі у міжнародних потоках капіталу. Проблема формування національної стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку з метою входження до світового економічного простору є неоднозначною та суперечливою. Однак беззаперечним є те, що різні країни світу, незважаючи на ідеологічні розбіжності, все більше залучаються до об'єктивного процесу глобалізації. Позитивними чинниками

залучення економік країн, що формуються до глобалізаційних процесів є посилення інтенсифікації торговельних відносин, поширення новітніх технологій, нарощування темпів економічного зростання[6].

Отже, враховуючи сучасні виклики економічної глобалізації, можна позиціонувати зовнішні чинники, що впливають на конкурентне середовище фінансових ринків, що формуються, в умовах взаємодії з транснаціональним банківським капіталом за такими ознаками, як: економічна природа та канали трансмісії.

У першому випадку зовнішні чинники, що впливають на конкурентне середовище фінансових ринків, що формуються, в умовах проникнення транснаціональних банків можуть виникати як у результаті дії глобальних факторів (циклічні зміни світової фінансової кон'юнктури), коливання відсоткових ставок, так і факторів, специфічних для окремої країни, таких як макроекономічна політика, рівень розвитку фінансової системи тощо. У другому – загрози фінансової глобалізації можуть надходити до національних фінансових ринків шляхом різних каналів трансмісії зовнішніх шоків (зокрема, викривлення торговельно-фінансових зв'язків, ефектів “інфляційного інфікування”, непередбачуваної поведінки інвесторів, особливо у період глобальної фінансової нестабільності, спекулятивних атак, “фінансових бульбашок”. Також особливе значення мають чинники державної політики у сфері запобігання і врегулювання ризиків взаємодії фінансових ринків, що формуються з транснаціональним капіталом. Серед традиційних механізмів державного регулювання та попередження негативного впливу світового фінансового середовища виділяють, зокрема, заходи пруденційного нагляду, а також політику з підтримки фінансової стабільності тощо.

Політика з підтримки фінансової стабільності визначається моніторингом та оцінкою основних показників фінансової стабільності, таких як макроекономічні умови, фінансові ринки, інститути та інфраструктура з метою своєчасної ідентифікації потенційних ризиків;

оцінкою стану фінансової стабільності на основі такого моніторингу; прийняттям превентивних заходів щодо ефективного вирішення кризових ситуацій. Водночас, серед основних інструментів щодо врегулювання кризових явищ, які можуть використовувати держави, виділяють такі: механізми залучення допомоги приватному сектору, підтримка необхідного рівня ліквідності через застосування схем кредитора останньої інстанції, державне втручання у діяльність фінансових інституцій шляхом страхування депозитів фізичних осіб та рекапіталізації активів постраждалих фінансових інститутів.

Висновки. Ефективна система взаємодії з транснаціональним банківським капіталом має включати достатньо широкий набір організаційно-правових інструментів та господарських важелів, оскільки негативні явища експансії транснаціональних банків зазвичай обумовлені різноманітними економічними, а іноді й політичними проблемами. Національний механізм протидії негативним явищам експансії транснаціональних банків має виявляти ситуації, за яких фактичні або прогнозовані ризики виходять за межі граничних значень, розробляти заходи щодо виходу країни із зони небезпеки, проводити експертизу прийнятих нормативно-правових актів та державних рішень з фінансово-господарських питань з огляду на національні інтереси.

Список використаних джерел

1. Berger A. The Effects of Geographic Expansion on Bank Efficiency / A. Berger, R. De Young // Journal of Financial Services Research. – 2001. – Vol. 19. – No. 2–3. – P. 163–184.
2. Claessens S. Foreign Banks in Low-income Countries: Recent Developments and Impacts / S. Claessens, J.K. Lee // Globalization and

National Financial Systems / J. Hanson, P. Honohan, G. Majnoni (eds.). – Washington, D.C. : The World Bank Press, 2003.

3. Haselmann R. Strategies of Foreign Banks in Transition Economies / R. Haselmann // *Emerging Markets Review*. – 2006. – Vol. 7. – No. 4. – P. 283–299.
4. Haber S. Foreign Banks and the Mexican Economy, 1997–2004/ S. Haber, A. Musacchio. – Stanford University, 2005 (mimeo).
5. King S.R. Monetary transmission through bank loans or bank liabilities / S.R. King // *Journal of Money, Credit and Banking*. – August 1986.
6. Levine R. International financial liberalization and economic growth / R. Levine // *Review of International Economics*. – 2001. – No. 9. – P. 688–702.
7. Levy Yeyati E. Concentration and Foreign Penetration in Latin American Banking Sectors: Impact on Competition and Risk / E. Levy Yeyati, A. Micco // *Journal of Banking and Finance*. – 2007. – Vol. 31. – No. 6. – P. 1633–1647.
8. McLean B. International financial liberalization and economic growth / B. McLean, S. Shrestha // Reserve Bank of Australia. – Research Discussion Paper. – 2002. – No. 2002-03. – 24 p.
9. Sengupta R. Foreign Entry and Bank Competition: Research Division / R. Sengupta // Working Paper Series. – No. 2006-043A. – Federal Reserve Bank of St. Louis. – July 2006. – 33 p.